

II. ABDÜLHAMİD'İN ÇİN MÜSLÜMANLARINI SÜNNİ
MEZHEBİNE BAĞLAMA GAYRETLERİNE DÂİR
BİR BELGE

Ihsan Süreyya Sırma

Osmanlı Devleti tarihinin en kritik döneminde iktidara gelmiş olan II. Abdülhamid, sayısız problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Ekonomik sıkıntılar, azınlıkların bağımsızlık istemeleri, Avrupa'nın Osmanlı Devleti'ni parçalayıp paylaşma projeleri¹, bunların başında gelmektedir.

İkinci Sultan Abdülhamid'in bahis konusu edilen problemlere karşı ele aldığı tedbirlerden bir tanesi de, Osmanlı İmparatorluğu dışındaki bütün müslümanları Osmanlı Bayrağı altında toplamak ve onlardan istifade etmektir. Bu husus ise onun panislamist siyasetiydi.

O, bu gayesine ulaşmak için özellikle tarikat şeyhlerinden faydalanmıştır². Kendilerinden faydalanılan bu tarikat şeyhleri, çeşitli tarikatlara mensub olup, Suriyeli Ebu'l Huda, Şeyh Rahmetullah, Seyyid Hüseyin el-Cisr ve Muhammed Zafir, bunların önde gelenleriydi³.

1 T.G. Djuvara, *Cent projets de partage de la Turquie*, Paris, 1914.

2 Ihsan Süreyya Sırma, «Ondokuzuncu Yüzyıl Osmanlı Siyasetinde büyük rol oynayan tarikatlara dair bir vesika», İstanbul Edebiyat Fakültesi *Tarih Dergisi*, İstanbul, 1978, sayı, XXXI, s. 183 vd., Ihsan Süreyya Sırma, «Quelques documents inédits sur le rôle des confréries (tarikat) dans la politique pan-islamique du Sultan Abdülhamid II.», Atatürk Üniversitesi, *İslâmi İlimler Fakültesi Dergisi*, Erzurum, 1978. (basılıyor).

3 Victor Bérard, *Le Sultan, l'Islam et les Puissances*, Paris, 1907, s. 32., André Duboscq, *l'Orient Méditerranéen*, Paris, 1917, s. 155-156., Gilles Roy, *Le Sultan Rouge*, Paris, 1936., s. 28., Hüseyin G. Yurdaydın, *İslâm Tarihi Dersleri*, Ankara, 1971, s. 219.

Bu adamlarını, Afrika'ya⁴, Hindistan'a hatta Çin'e⁵ kadar gönderip, kendi adına hutbe okutturan II. Abdülhamid, Çin müslümanlarıyla da özel bir ilişki kurmuş; onlara zaman zaman heyetler göndermiştir ki, bu heyetlerin en mühimi, Enver Paşa başkanlığında, 1901 yılında gönderileni idi⁶.

Sayıları o zamanlar 70 milyonu aşkın olan Çin müslümanları II. Abdülhamid'in hilâfetini tanımışlar ve onun adına Pekin Hamidiyye Üniversitesini kurmuşlardır⁷.

Sultan Abdülhamid, bu siyasetinde, bilhassa Sünnî mezhebini yaygınlaştırmayı amaç edinmişti. Çünkü onun için, Sünnîleri Osmanlı Hilâfetine bağlamak daha kolaydı. Meselâ Yemenliler, Zeydî mezhebine mensub oldukları için, Abdülhamid'i Halife olarak tanımışlar ve onu tanımadıkları için de, kendisine isyan etmişlerdir⁸. İşte onun Sünnîliği yaymaktaki gayesi buydu.

Aşağıda sunduğumuz belge⁹ de, Fransız Hariciye arşivlerinde bulduğumuz, II. Abdülhamid'in Çin'deki müslümanları Sünnî mezhebine bağlanmaları için gösterdiği gayreti belirtmektedir.

4 İhsan Süreyya Sırma, «Fransa'nın Kuzey Afrika'daki sömürgecilğine karşı Sultan II. Abdülhamid'in panislamist faaliyetlerine ait bir kaç vesika», İstanbul Edebiyat Fakültesi, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul, 1977, sayı 7-8, s. 157 vd.

5 İhsan Süreyya Sırma, *Sultan II. Abdülhamid'in Uzak Doğu'ya gönderdiği ajana dair*. Bu makale, 6-9 şubat 1978 tarihlerinde İstanbul'da yapılan 1. Millî Türkoloji Kongresi'ne tebliğ olarak sunulmuştur.

6 Archives du Ministère des Affaires étrangères Françaises, N.S. Chine, No : 81, s. 29.

7 İhsan Süreyya Sırma, «Pekin Hamidiyye Üniversitesi», Atatürk Üniversitesi İlsâmî İlimler Fakültesi tarafından Prof. Muhammed Tayyib Okic için hazırlanan *Armağan*, Erzurum, 1978, (Basılıyor).

8 Başbakanlık Devlet Arşivi, İrade Dahiliye, no : 96875. Bu konudaki belgede şunlar yazılmaktadır : «San'a bir defa daha Zeydîler eline geçecek olur ise, onları oradan ihrâc müstahil olduğu gibi, Saltanat-ı Seniyye'nin bu hareketi, (yılanı kendi esvabı içinde terbiye) etmekten başka bir şey değildir. Esbâb-ı ma'rûzaya mebnî San'a'daki istihkâmları, tabyaları hedm ile orasını ufak bir kasaba haline ifrâğ ve idâresini bir mutasarrıf veya kaymakama tevdi ile merkez-i vilâyeti, sekeneşi umumiyetle *sünniyu'l-mezheb* olan sahil tarafında münasebetli bir mevkie nakl eylemek ve merkez-i vilâyet olacak kasabayı akideleri sağlam ve Hükümet-i Seniyye'ye sâdik Türk, Kürt ve Arapla iskân eylemek ve Taiz cihetinde dahi bir vilâyet teşkiliyle, *Zeydîlerin kuvvet ve şevketini kesr eylemek* ve âmâl-ı fesâd iştihalalarının gayr-ı kabil-i husûl olduğunu göstererek, kendilerini bu fikirden vaz geçirmek iktiza ettiği ma'rûzdur».

9 Archives du Ministère des Affaires étrangères Françaises, N.S. Chine, No : 81, s. 174.

Belgenin Türkçe tercümesi

Fransa Cumhuriyeti
İstanbul Elçiliği
Gönderildi
No : 170

Paris, 7 Mayıs 1908

Çin'deki müslümanlara dâir

Pekin Büyük Ahundu'nun, bu yakınlarda Sultan'a gönderdiği malumatın metnini bildirdiğim Çin'deki temsilcimiz, bana, Abdülhamid'in Çin müslümanlarını Sünnî mezhebine bağlamak için gösterdiği gayretler hakkında bazı bilgiler ulaştırdı. M. Bapot, aynı zamanda merkeze¹ gönderilen iki Türk ulemadan müteşekkil heyetin elde ettiği neticeleri ve Elçiliğimizin kendilerine göstermiş olduğu iyi hizmeti de bildirmiştir.

Size, geçtiğimiz ocak ayının 15 inde gösterdiğim aynı mevzuya dair habere atfen, ekte, Bakanımızın telgrafının bir suretini, faydalı olur maksadıyla takdim etmekle şeref duyuyorum.

Bakan adına yetkili

Uzak Doğu Müdür Yardımcısı

1 Pekin'e.

Belgenin Fransızca metni

Amb. de la
Rép. Franc.,
à Constantinople
Expédié
No : 170

Paris, le 7 mai 1908

Musulmans en Chine

Notre Représentant en Chine, à qui j'avais communiqué le texte d'une adresse que le grand Ahoun de Pékin avait envoyé récemment au Sultan, m'a fait parvenir quelques indications sur les efforts faits par Abdul Hamid en vue de rattacher les musulmans chinois au dogme sunnite. M. Bapot m'a signalé en même temps les résultats obtenus, au cours de leur mission, par les deux ulémas turcs envoyés dans la Capitale, et les bons offices qui leur ont été prêtés par notre légation.

En me référant à la communication que je vous ai adressé, le 15 janvier dernier, sur le même sujet, j'ai l'honneur de vous envoyer, ci-joint à toutes fins utiles, copie de la dépêche de notre ministre.

Pour le Ministre et par autorisation
Le sous-directeur d'extrême-Orient

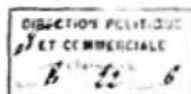
stans,
à la République Française,

à Constantinople
à l'adresse de

Médias
N° 170

Paris, le 7 mai 1908.

(E)

176

adresses en Chine.

Après avoir communiqué en
Chine, à qui j'avais communiqué
le fait d'une adresse que le
grand Akhmed de Tiflis avait
changé récemment au Sultan, m'a
fait parvenir quelques indications
sur les efforts faits par le Akhmed
Hamed en vue de rattacher les
consulats chinois au régime
russe. À cet effet m'a signalé
en même temps le résultat
obtenu, au cours de leur
mission, par les deux consuls.
Tous envoient dans le capital,
et les bons offices que leur ont
été obtenus par notre
régation.

En me référant à la
communication que j'en
ai adressée, lors de mon

même sujet, j'ai l'honneur de
vous envoyer ci-joint à toute fin
valable, copie de la dépêche de notre
Ministre /

FIG. 2. Bureau de la Direction
des Communications Internationales